

Sexuální násilí a znásilnění jsou rozdílné pojmy

JUDr. Miroslav Mitlöhner, CSc.

Máloco ovlivňuje naše chování více než sexualita. Je-li člověk plně spokojený, je i šťastný a celkově vnitřně harmonický. Všude tam, kde sexuálně strádá, projevuje se toto strádání navenek nejrůznějšími formami a způsoby, někdy až hraničícími se zákonem.

Sexualita neúprosně motivovala jednání po celou lidskou civilizaci, sebepřísnější tresty neodradily další a další jedince od nevěř, únosů, znásilnění, sodomie a touha po ženě byla silnější než strach z kata a jeho meče či oprátky.

Pohledy různých národů a lidí vůbec na sexuálně motivovanou trestnou činnost jsou výsledkem jejich společenských potřeb a z nich plynoucích náboženských, právních a etických norem či zvyklostí. V nejstarších civilizacích a kulturách byla žena považována za vlastnictví muže a útok na ni byl chápán jako útok na předmět vlastnictví. Již nejstarší zákony trestaly znásilnění.

Přestože se dávné mytologie popisem sexuálního násilí jen hemží a násilník byl zpravidla považován za hrdinu či vítěze, již v nejstarších právních pramenech jsou uvedeny tvrdé tresty za skutky, které moderní trestně právní teorie a legislativa označuje jako znásilnění.

Podle Karla Malého trestněprávní ustanovení kodifikace z roku 1579 nazvaná *Práva městská Království českého z roku 1579* nabízejí nejen obraz právního vědomí autora či autorů zákoníku, obraz o tom, co je považováno za trestné a jaká nebezpečnost pro městskou společnost se jednotlivým deliktům přikládá, ale i překvapivý pohled na teoretickou úroveň právního myšlení tehdejší doby, na schopnost práva řešit otázky, které ještě dnes činí problémy zákonodárcům i právní praxi. Bylo to ovšem právo, jež bylo poplatné době svého

vzniku, politickým a hospodářským podmínkám stavovské společnosti. To je jistě nezbytné mít na paměti při jeho studiu.¹

Trestní zákon, platný v 19. století v Rakousku a tedy i v zemích Koruny české, uváděl v čtrnácté hlavě, nazvané O násilném smilstvu, zprznění a jiných těžkých případech smilstva, jako samostatné skutkové podstaty mimo jiného násilné smilstvo, které se svým pojetím blížilo dnešnímu znásilnění s tím rozdílem, že nebezpečné vyhrožování, skutečně vykonané násilí nebo zneužití lstivého omámení smyslů vedlo k dosažení mimomanželské soulože. Násilná manželská soulož tedy nebyla, na rozdíl od současné právní úpravy, trestným činem. Ostatně soulož a zřejmě i jiné sexuální praktiky byly považovány za „manželskou povinnost“.

Přísnost v posuzování sexuálně motivované trestné činnosti trvá dodnes. Relativně nedávno došlo k dekriminálnímu homosexualitě, dobrovolný incest je však trestný dodnes. Zdá se tedy, že trestně právní normy související s lidskou sexualitou mají v současnosti za cíl chránit svobodu jednotlivce před násilím zvenčí ve smyslu základního práva na soukromí a svobodné rozhodování o svém jednání v intimním sexuálním životě, pokud toto jednání nepřináší škodu jiné osobě a nevede objektivně k ohrožení zájmů společnosti.

Zatímco československé trestní zákony z roku 1950 a 1961 kvalifikovaly méně intenzivní formy sexuálního násilí jako vydírání nebo útisk, současná právní úprava postih sexuálního násilí diferencovala do několika samostatných skutkových podstat. Z nich lze dovodit, že ne každé sexuální násilí je znásilněním z hlediska právní kvalifikace a naopak. Je otázkou, zdali takto pojatá trestněprávní ochrana před sexuálním násilím je šťastná.

Co je vlastně sexuální násilí? Odpověď nemusí být tak jednoznačná, jak by se na první pohled mohlo zdát. Je to násilí namířené proti pohlavním znakům jednotlivce bez záměru vlastního sexuálního uspokojení, nebo to je naopak

---

¹ MALÝ, K., *Tři studie o trestním právu v českých zemích v 17. a v první polovině 18. Století*, Praha: Karolinum 2016, s. 13 ISBN 978-80-246-3269-8

dosažení vlastního sexuálního uspokojení s překonáním odporu za použití více či méně intenzivního násilí?

A nebo to je soubor lživých tvrzení pronášených po tisíciletí za účelem sexuálních zisků. Něco takového jako „neboj se, nic ti neudělám, jenom se podívám, pohladím..... a podobné nesmysly v situaci, kdy je jasné, že soulož je náš program a cíl.

Nikdo v sále zřejmě nemá osobní zkušenosti se spácháním vraždy nebo loupeže a zřejmě nikdo v sále není bez osobních zkušeností se sexem. Jistě mi tedy dáte zapravdu, že je třeba vzít v úvahu jednak rozsáhlou variabilitu praktických projevů a realizace lidské sexuality, kdy počáteční souhlas partnerů může přejít do nesouhlasu či dokonce více či méně intenzivního vážně míněného odporu. Při tom je téměř nemožné a v každém případě frustrující v průběhu sexuálního kontaktu neustále zkoumat reakce toho druhého a vyhodnocovat, co je ještě z jeho strany akceptovatelné, příjemné a souhlasné a kdy nastává ono vážně míněné „ne“, které dosud souhlasnou realizaci přetaví během vteřiny do trestného činu. Nebo jako když případná reakce ženy na přerušování jejího intenzivního dobývání se strany muže zazní „tak na co čekáš? Dělej!“

K složitým situacím dochází v případech kolektivního sexu, kdy žena zcela bez zábran a ochotně souloží s několika muži, náhle a bez zjevné příčiny či důvodu odmítne dalšího muže. Ten, překoná-li její odpor, se dopouští znásilnění (§ 185 tr. zák.) a pokud mu k překonání odporu pomohli ostatní účastníci, pak se dopustili pomoci k trestnému činu znásilnění (§ 24 odst. 1 písm. c), případně trestného činu nepřekažení trestného činu (§ 367 tr. zák.), pokud nečinně přihlíželi, situaci ignorovali a nepomohli znásilňované ženě se ubránit. Sice šílené, ale zcela v souladu s právní normou.

Ustanovení § 185 odst. 1 tr. zák.² přináší definici základní formy skutkové podstaty, podle které je znásilněním takové jednání při kterém pachatel jiného

---

² Zák. čís. 40/2009 Sb., trestní zákoník

násilím nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu styku, nebo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti. Pohlaví poškozené osoby je nerozhodné. Objektem je zde právo člověka svobodně se rozhodovat o svém pohlavním životě.³

Násilí, které tvoří součást skutkové podstaty, je taková činnost pachatele, která směřuje k překonání odporu poškozené osoby a tudíž k dosažení cíle zamýšleného pachatelem. Jinými slovy řečeno, bez uplatnění násilí nelze jednání pachatele kvalifikovat jako znásilnění.

Násilí vis absolutna znamená fyzické znemožnění snahy oběti se bránit a vis compulsiva pachatelovo překonání vůle oběti se bránit. Pro naplnění skutkové podstaty je forma násilí nerozhodná.

V této souvislosti je nutné připomenout ustanovení § 119 tr. zák., podle kterého je trestný čin spáchán násilím rovněž tehdy jestliže je spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným podobným způsobem. Jinak řečeno – nákladná investice do drahého koňaku dělá za jistých okolností ze skutku trestný čin.

Sobek uvádí, že *znásilnění můžeme předběžně chápat jako nekonsensuální sex, to znamená sex bez souhlasu. Nabízí se otázka, zda je správné, abychom i dosažení sexu na základě podvodného překroucení nebo zamlčení relevantních a významných faktů kvalifikovali jako znásilnění, tedy jako něco trestuhodného a domnívá se, že bychom měli rozlišovat podvod, jehož účelem je dosažení sexu bez souhlasu, a podvod, jehož účelem je dosažení souhlasu k sexu.*⁴ Tedy takového něco jako „jen na chvíli na krajíček a přitom se realita rovná celé délce na dobu, která nemá s chvílí absolutně nic společného. Samotná Sobkova práce přináší celou řadu zcela praktických situací, které mohou vyvolávat usměv, pokud by však z praktického hlediska nemohl hrozit trestní postih.

³ NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R., ŠÁMAL, P. a kol., *Trestní právo hmotné*, s. 117, Praha: Wolters Kluwer 2010, ISBN 978-80-7357-509-0

⁴ SOBEK, T. *Caevat amator: podvodné znásilnění* in *Filosofie dnes* č. 2/2013, roč. 5, s. 50, ISSN 1804-0969

Jak tedy posuzovat z hlediska podvodného znásilnění u kterého absentuje jakákoli forma brachiálního či psychického násilí kupříkladu dosažení soulože pod slibem manželství – kdy nejde o typického sňatkového podvodníka, jehož cílem je pod slibem manželství získat finanční či jiné hmotné prostředky – ale o nic více a nic méně, než o tu soulož + další přidané hodnoty s ní zpravidla spojené.

Podvod podle § 209 tr. zák. – ani náhodou. Tady se sice pachatel obohatí (jak vyžaduje trestněprávní dikce), ale o veskrze příjemné zážitky, prožitky a v horším případě i o tu nějakou ošklivou nemoc.

Pak snad už jen poškození cizích práv podle § 181 tr. zák. a to s velikým otazníkem a jedině tehdy, jestliže se prokáže, že taková vyloučená soulož či série souloží způsobila oběti vážnou újmu na právech. U této skutkové podstaty jsou předmětem ochrany nemajetková práva, jejichž okruh není nikterak vymezen nebo specifikován. Jen namátkou kupříkladu učebnice Novotného a spol.⁵ příkladmo uvádí jednání, kdy si pachatel v noci lehl, v úmyslu vykonat soulož na spící ženu s tím, že až se probudí, bude ho považovat za manžela, nebo kdy pachatel předložil úřednici na poštovním úřadě padělaný průkaz příslušníka bezpečností složky a předstíral kontrolu zabezpečovacího zařízení pošty, nebo kdy pachatel jako rodič nezletilého dítěte uvedl druhého rodiče v omyl tím, že předstíral krátkou turistickou cestu s dítětem do zahraničí v úmyslu s ním v cizině zůstat.

Vedle přítomnosti násilí je nezbytná realizace pohlavního styku, přičemž v ustanovení § 185 odst. 1 tr. zák. je nutno pojem chápat co nejširěji, avšak s výjimkou soulože nebo jiného pohlavního styku provedeného způsobem srovnatelným se souloží.

Jak již bylo na počátku uvedeno realizace pohlavního pudu je nesmírně variabilní a tak říkajíc nejrůznější improvizace a inovace na místě nejsou ničím

---

⁵ NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*, s. 106, Praha: Wolters Kluwer 2010, ISBN 978-80-7357-509-0

neobvyklým. Odborná sexuologická literatura v tomto směru přináší daleko více informací než klasická Kámasutra. Horší to už je s právem, kde je vždy terminologie či definice a její obsah posvátný.

Soulož je termín s dostatečně známým obsahem – tedy lepší či horší spojení pohlavních orgánů muže a ženy. S termínem „způsob srovnatelný se souloží“ v případě penetrace penisu do konečníku asi nebude problém. Stejně tak při coitus inter femora, kde se podle Wikipedie jedná o tření pohlavního údu muže o stehna jiné osoby. Tesař uvádí praktiku, kdy *muž vkládá pyji mezi stehna druhého, úd tře mezi stehny až k ejakulaci*.⁶ Mimochodem zde slovo „coitus“ pomůže k snadné orientaci v problému. Jak ale posoudit jiný „coitus“ tedy jednání spočívající v quazisouloži do podpaždí, byť rovněž Tesařem označované jako coitus in axilam či mezi ňadra, pokud to jejich velikost dovolí.

Lze či nelze toto jednání považovat za pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží? Přitom vůbec, ale vůbec nejde o nějakou banální záležitost. Tady se přece hraje o přečin se sazbou od šesti měsíců do pěti let nebo o zločin se sazbou od dvou do deseti let.

Hejduk⁷ poukazuje na judikát Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 611/2010 podle kterého je *orální pohlavní styk posuzován jako jedna z forem jiného pohlavního styku srovnatelného s klasickou souloží*.

Podobné stanovisko zaujal Nejvyšší soud v rozhodnutí sp. zn. 7 Tdo 841/2010 ve kterém uvedl že *charakter obdobného pohlavního styku mají takové praktiky, při kterých je pohlavní orgán muže, prsty nebo jiné předměty zasouván do úst nebo konečníku ženy, čili orální či analání sex, případně s využitím erotických pomůcek*.

Žádné jiné praktiky sexuálního kontaktu srovnatelné se souloží oba judikáty neuvádí.

---

⁶ TESAŘ, J. *Soudní lékařství pro právníky*, Praha: Orbis 1958, s. 156

⁷ HEJDUK, M. *Komparace trestného činu znásilnění dle dřívější a současné právní úpravy* in *Trestní právo s.* 24, č. 12/2011

Počty registrovaných případů násilné sexuální kriminality ani počty osob, jež byly v souvislosti s touto trestnou činností obžalovány a odsouzeny, nevykazují v posledních několika letech výraznější výkyvy. Každoročně policie eviduje okolo 600 případů násilné sexuální kriminality ve smyslu výše uvedených trestných činů. Obžalována z této trestné činnosti bývá přibližně polovina a odsouzena přibližně třetina případů.

Z toho, co až dosud bylo řečeno, lze vyvodit následující závěr: Aby bylo možno určité jednání či určitý skutek posuzovat jako znásilnění ve smyslu § 185 odst. nebo odst. 2 tr. zák. musí být naplněno jednáním pachatele všech pět znaků skutkové podstaty trestného činu tedy mj. subjektivní stránka čili úmysl pachatele dosáhnout sexuálního uspokojení a to pohlavním stykem od různých forem až po dokonanou soulož.

Jak z dostupné literatury plyne, nerozlišuje se, zda násilné jednání pachatele směřuje k dosažení pohlavního styku či zda je násilné jednání cílené mimo jiného na sexuální atributy oběti avšak s cílem způsobení bolesti, vyvolání hrůzy, psychického šoku – to vše bez sebemenšího záměru pohlavního styku a následného dosažení vlastního sexuálního uspokojení.

Podobně podle Art. 197, § 1, § 2 polského trestního zákona⁸ je *znásilněním takovým skutkem, kdy pachatel násilím, hrozbou nebo protiprávním jednáním přiměje jinou osobu k pohlavnímu styku, případně přiměje jinou osobu k podvolení se jiné sexuální činnosti nebo vykonávání takové činnosti.*

Trestní zákon Ruské federace⁹ v Statu 131 uvádí, že *znásilněním je pohlavní styk s použitím násilí nebo hrozby jeho použití vůči obětem nebo jiným osobám nebo využití narušeného stavu oběti.*

Slovenská právní úprava v § 199 považuje za znásilnění *donucení ženy násilím nebo hrozbou bezprostředního násilí, případně zneužitím její bezbrannosti k souloži.*¹⁰

---

⁸ Ustawa z 6.6.1997, Kodex karny

⁹ Sbírka zákonů Ruské federace 1996, čís. 25

¹⁰ Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestní zákon

Z uvedeného plyne, že součástí objektivní stránky skutkové podstaty znásilnění přinejmenším v České republice, Polsku, Ruské federaci a na Slovensku není dosažení vlastního sexuálního uspokojení pachatele.

V nauce a judikatuře bývá dosažení vlastního sexuálního uspokojení pachatele jako motivace jeho jednání dovozováno, což ovšem nemůže nahradit absenci tohoto znaku v právní normě.

Jiná je ovšem otázka, jestliže pachatelův úmysl směřoval k vlastnímu sexuálnímu uspokojení, ke kterému však nedošlo z důvodů na straně pachatele, případně proto, že se oběť útoku ubránila. Pak by bylo možno jednání pachatele kvalifikovat jako pokus znásilnění podle § 21, § 185 odst. 1, event. odst 2 tr. zák.

V tomto smyslu rozhodovaly již soudy předmnichovského Československa. Tak kupříkladu se v judikátu č. 163/20 Sbírky rozhodnutí trestních uvádí, že *k naplnění znaků zprznění podle § 128 tr. zákona z roku 1852 stačí pouhé ohmatávání pohlavního ústrojí dětí bez ohledu na to, bylo-li dosaženo pohlavního ukojení čili nic.*

V judikátu č. 3417/29 téže sbírky se nepředpokládá, že *by čin trval delší dobu, ani že by pachatelovým jednáním bylo skutečně dosaženo ukojení chlípných chťičů, ani by pachatelův úmysl směřoval výhradně k tomuto cíli; stačí pohlavní zneužití, jež toliko dráždí nebo stupňuje smyslnost, a tomu odpovídající úmysl pachatele.* Podobně judikát č. 4151/31 Sb. pod pojmem "zprznění" předpokládá *sice, že zlý úmysl pachatele směřoval k ukojení jeho chlípných chťičů, nevyžaduje však, aby tohoto účelu (účinku) bylo skutečně dosaženo.*

Orgány činné v trestním řízení by se měly se vši vážností vypořádat se skutečností, že „násilí sice ano, násilí proti prsům, pochvě či penisu, to také ano; ale v žádném případě s cílem jakékoli realizace pohlavního styku. Prostě ta hrůza a strach, třebaš i z vraždy, to je to pravé ořechové.“ Tady by zřejmě přicházela do úvahy kvalifikace skutku jako úmyslné těžké ublížení na zdraví

podle § 145 tr. zák. formou mučivých útrap podle § 122 odst. 1. písm. h) tr. zák. Podle nauky se za mučivé útrapy považují bolesti mj. „na hranici snesitelnosti, byť jen kratší dobu trvající“¹¹.

Bez zajímavosti není ani porovnání trestních sazeb u těžkého ublížení na zdraví a znásilnění. Zatímco základní trestní sazbu u těžkého ublížení na zdraví podle § 145 odst. 1 tr. zák. činí tři léta až deset let, u znásilnění je to pak sazba od šesti měsíců do pěti let, v případě znásilnění formou soulože nebo jiného pohlavního styku, srovnatelného se souloží činí sazba dvě léta až deset let. V obou případech tedy vychází postih za úmyslné těžké ublížení na zdraví přísněji.

Pokud by ovšem soud shledal sadistickou pohnutku pachatele za „zavrženíhodnou pohnutku“ ve smyslu § 145 odst. 2. písm. h) tr. zák., přicházela by do úvahy sazba trestu na pět až dvanáct let odnětí svobody.

Otázka tedy je, zda paušalizování jednání sadistických pachatelů útoků na sexuální zóny oběti bez zájmu o vlastní sexuální uspokojení, není z hlediska právní kvalifikace a následného postihu bezdůvodně benevolentní.

K rozlišení mezi sexuálním násilníkem a sadistou bude zřejmě nezbytné znalecké zkoumání a posudek.

Smyslem mého vystoupení je upozornění na určité skutečnosti, které teorie i praxe poněkud opomíjí a které však mohou být zejména z hlediska trestního postihu významné a nepochybně problémové.

Inspirací bylo vystoupení dr. Androvičové a kol. K mechanismům sexuální agrese; mozková zobrazovací studie s paralelní falopletysmografií na XXXI. Bohnických sexuologických dnech 21. – 22. 2. 2019.

---

¹¹ NOVOTNÝ, O., VOKOUN, R., ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné, zvláštní část*, s. 45, Praha: Wolters Kluwer 2010, ISBN 978-80-7357-509-0